

ТРУДОВА ПІДГОТОВКА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Володимир АНДРІЯШИН,
Людмила КАРАЧУН

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК З ОБРОБКИ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ У ПРАКТИЦІ РОБОТИ ШКОЛИ

Школа у незалежній Україні переживає процес реформування, відходу від тотальної уніфікації і стандартизації навчально-виховного процесу. Триває інтенсивне переосмислення цінностей, долаються стереотипи педагогічного мислення.

Сучасні дидактики і психологи за останні роки провели значну роботу щодо виявлення ефективних методів активізації учнів у процесі навчання. Дослідження показують, що ніякі засоби педагогічного впливу не дадуть бажаного результату, якщо учень залишається пасивним, якщо в нього відсутній інтерес до навчання. Але пізнавальний інтерес тісно пов'язаний з потребою, яка характеризується тим, що у людини виникає необхідність відкривати невідомі їй знання і способи дій.

Здобуття як теоретичних знань, так практичних умінь і навичок завжди включає певні труднощі, до подолання яких дітей потрібно готувати. Причому така підготовка повинна здійснюватись обов'язково за принципом наступності — від простого до складного, від зацікавленості через потребу до творчості з наростанням інтелектуальних складностей. І не тільки наступності, а в поєднанні цього принципу з іншими, не менш важливими, такими як послідовність, науковість, систематизованість.

Поряд із застосуванням перерахованих дидактичних принципів у навчальному процесі повинна пробуджуватись ініціатива вчителя, розкріпачуватись педагогічна свідомість. Нині особливого значення набуває активне використання і розвиток багатого фонду напрацьованих наукою і практикою ідей, технологій і педагогічних систем. Значні можливості для цього створені специфікою трудового навчання, особливо в процесі обробки учнями текстильних матеріалів, наприклад, моделювання виробу, його оздоблення і т. д.

Ми проводили дослідження стану наступності з обробки текстильних матеріалів між загальноосвітньою школою та ВНЗ, метою якого було теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити дидактичну ефективність встановлення й реалізації наступності в змісті обслуговуючої праці між загальноосвітньою школою та професійною підготовкою вчителя обслуговуючої праці у педагогічному вищому навчальному закладі.

Під час експериментальної роботи перевірялась правдивість виявлених концептуальних засад принципу наступності у професійній освіті вчителя трудового навчання, з одного боку, а з іншого — проведено експериментальні дослідження, виконано якісний аналіз і кількісне вимірювання з коригування змісту і форм навчання у підготовці вчителя обслуговуючої праці.

Предмет «Трудове навчання» є загальноосвітньою навчальною дисципліною, яка становить один з обов'язкових елементів змісту загальної середньої школи.

Трудова підготовка учнів є складовою загальної освіти і розглядається як одне з основних завдань загальноосвітніх навчальних закладів різних типів.

Підготовка до праці має здійснюватись в загальноосвітньому закладі як система, яка охоплює всі основні елементи: предмети з основ науки, трудове навчання, позакласну роботу, продуктивну працю.

Специфіка змісту трудового навчання, про яку вже згадувалось, полягає у виконанні лише йому притаманних функцій:

- виховує якості особистості, які формуються в процесі залучення школярів до конструкторсько-технологічної, дослідницької та продуктивної праці, раціоналізаторства і винахідництва через реалізацію змісту трудової підготовки;

- беручи за основу профорієнтацію на сферу виробництва, відіграє важливу роль у підготовці учнів до практичної діяльності, набутті навичок роботи знаряддями праці різних рівнів досконалості (від ручних до автоматизованих);

- сприяє забезпеченню професійного самовизначення школярів, спираючись на закономірність розвитку природи та суспільства, які вивчаються учнями у предметах з основ наук;

- знайомить учнів з сучасними технологіями, досягненнями науки і техніки;

- стимулює загальнокультурний розвиток учнів через виховання художнього смаку при вивченні різних видів народних художніх промислів, основ дизайну, тощо;

- створює передумови для виховання таких важливих для сучасної людини якостей, як працелюбність, творчість, взаємодопомога, підприємливість;

- сприяє розвитку в учнів просторової уяви, логічного мислення, тощо.

Кажучи іншими словами, у процесі трудового навчання в учнів виробляються трудові уміння і навички, розширюється трудовий досвід, формуються навички самообслуговування; формуються техніко-технологічні та економічні знання, практичні уміння і навички, необхідні для залучення учнів до продуктивної праці та оволодіння певною мірою професією; розширюється політехнічний світогляд учнів та їх творчі здібності на основі взаємозв'язку з основами наук; здійснюється активне ознайомлення з масовими професіями, виховання потреби у праці та оволодіння певною професією; ознайомлення учнів з основами ринкової економіки, різними формами господарської діяльності; використання досвіду народної педагогіки, залучення учнів до вивчення народних ремесел, створення умов для органічного включення їх у трудову діяльність.

Перераховані вище функції впливають із змісту навчальної програми, яка розроблена відповідно до Державних стандартів освітньої галузі «Технологія».

Програма складається з двох частин — нормативної та варіативної.

Вивчення предмета починають зі стабільної частини програми, і лише після цього обирається вид діяльності з варіативної частини.

Стабільна частина програми охоплює три основні розділи: «Людина і виробництво», «Технологія приготування харчування», «Проектування та виготовлення виробів із текстильних матеріалів».

Детальніше зупинимось на розділі «Проектування та виготовлення виробів із текстильних матеріалів».

Обробка текстильних матеріалів на уроках трудового навчання поділяється на три етапи. У 1–4 класах учні ознайомлюються з властивостями тканини і навчаються обробляти цей матеріал за допомогою простого ручного інструмента, у процесі екскурсій набувають елементарних понять про сучасні промислові підприємства.

У 5–9 класах поширюється ознайомлення з елементами техніки, сучасними технологіями організації праці, виконуються різної складності роботи, використовуючи механізми різного ступеня складності.

Професійно учні вивчають швейну справу у 10–11 класах, де навчання закінчується присвоєнням виробничих розрядів.

Заняття у навчальних майстернях з обробки текстильних матеріалів на кожному із трьох етапів, звичайно, проводять різні вчителі. Виходячи з конкретних умов, які пояснюються станом матеріальної бази, наявністю матеріалів та наочності, рівнем сформованості необхідних трудових умінь і навичок учнів, вони по-різному здійснюють виконання вимог навчальної програми. А деякі з перерахованих вище причин зовсім їх порушують. Тому досить гостро постає питання про забезпечення наступності у навчанні між молодшими, середніми і старшими класами. Умови для такої наступності повинні створюватись насамперед, завдяки тому, що протягом усього періоду на уроках трудового навчання з обробки текстильних матеріалів розв'язуються однакові завдання.

З технікою учні знайомляться переважно на прикладі швейної машини. Щоб сприйняти швейну машину як машину, учні розглядають її будову. При цьому формуються такі важливі поняття машинознавства, як «деталь», «механізм». Завдяки цьому можна порівнювати її з іншими машинами, виявляти спільне, що є в їх будові.

Програмою передбачено ознайомлення учнів на прикладі швейної машини з типовими деталями (валами, підшипниками, шківками, шестернями) і видами їх з'єднань (рухомі і нерухомі, роз'ємні, нероз'ємні). Крім того, розглядають деякі найпоширеніші механізми передач обертального руху (пасові, фрикційні, ланцюгові, зубчасті, черв'ячні) і механізми перетворення руху (гвинтові, знакові, кривошипно-повзунні).

Значення деталей і механізмів закріплюють у процесі практичних робіт з розбирання і складання частин швейної машини. На базі швейної машини з електроприводом учні дістають уявлення про машину, яка складається з двигуна, механізмів передачі і робочих органів. Наприклад, у 8 класі в розділі: «Техніка» більш широко вивчаються прилади з електродвигунами, тобто потрібно учням використовувати знання, які були засвоєні на уроках фізики. Разом з тим учні знайомляться з процесом розвитку знарядь праці, з минулим та їх майбутнім. Так, майбутнім швейних машин є автоматизація технологічних процесів.

Технологічні процеси та технологію виробництва учні засвоюють на прикладі обробки текстильних матеріалів. При цьому вони дістають уявлення про ручну і механічну обробку.

Проектування та виготовлення виробів із текстильних матеріалів передбачає вивчення тем із виготовлення швейних, вишитих та в'язаних виробів.

Теми із української народної вишивки, в'язання спрямовані на відродження народних традицій, розвиток в учнів естетичних смаків, почуття прекрасного.

Процес виготовлення одягу можна звести до трьох основних етапів, при виконанні яких обов'язково повинен здійснюватись дидактичний принцип наступності.

Конструювання — побудова викрійок, учні знайомляться із кресленням, навчаються виконувати ескізи, креслення тих деталей, які вони будуть виготовляти.

Моделювання — знайомство із початковою стадією у виготовленні швейних виробів, розробка моделей на основі побудови креслення викрійки за допомогою розрахунків, створення на основі малюнків, розробка моделей на основі готової викрійки, безпосередньо на постаті або манекені.

Виготовлення виробу — підбір матеріалу, інструментів, різних технологічних операцій. При підборі текстильних матеріалів учні знайомляться з характеристикою волокон, ниток і тканин, цікавими відомостями про історію швейного виробництва, розвиток одягу та вимоги до нього.

Від класу до класу наростає складність виробів, які виконують учні. Так учні одержують систему знань про різні волокна і основні види тканини, їх властивості і навчаються практично використовувати їх при шитті білизни і одягу. Наприклад, у 7 класі тема (2.1) «Види технологічних процесів. Розмічання. Різання» вдосконалює знання, уміння та навички з роботою із розкроювання тканини, використовуючи знання, уміння та навички, які були набуті в попередніх 5–6 класах. Вона вимагає від учителя навчити учнів економно використовувати тканину при розкладанні лекал, розкроювати тканину з урахуванням її властивостей; здійснювати контроль якості крою. Тема (2.3) «Ручна і механічна обробка деталей виробів. Монтаж виробів» присвячено вивченню послідовності виготовлення спідниці. Але тема (2.3) не використовує знання, що були отримані в попередній темі (2.2) «Техніка», в якій учні вивчають загальну будову і принцип роботи електричного приводу швейної машини. Тому для здійснення наступності в змісті обслуговуючої праці необхідно встановити системи внутрішньотематичних, внутрішньопредметних та міжпредметних, міжкласових зв'язків.

Значна увага в програмі приділена ознайомленню з технічною та технологічною документацією і порядком її складання. З кожної трудової операції, якої навчаються учні, подано потрібні теоретичні відомості: значення операції, розкриття послідовності виконання та її місця в технологічному процесі. Усі трудові операції підбрано так, щоб формувати уявлення про певну професію. Наступність дозволяє здійснювати навчання на вищому рівні проблем, не обриваючи його асоціативних зв'язків, вона є профілактикою таких розривів. У цьому полягає важливий конструктивний зміст наступності, її характер.

Отже, для здійснення наступності у змісті обслуговуючої праці з обробки текстильних матеріалів необхідно:

- встановлення системи внутрішньо-предметних і між предметних зв'язків в обслуговуючій праці з обробки текстильних матеріалів;
- встановлення системи тематичних і міжкласних зв'язків в обслуговуючій праці з обробки текстильних матеріалів;
- реалізація наступності у змісті обслуговуючої праці з обробки текстильних матеріалів шляхом застосування концептуальних засад наступності, системи міжпредметних зв'язків, традиційних методик і інноваційних технологій навчання.

Встановлено, що реалізація наступності у змісті обслуговуючої праці з обробки текстильних матеріалів у загальноосвітній школі потребує складного процесу проектування змісту й виробу технології його реалізації у ступеневій підготовці. Провідною дидактичною метою застосування наступності у змісті обслуговуючої праці з обробки текстильних матеріалів визначено забезпечення успішного оволодіння учнями, а потім і студентами основними фундаментальними й професійно значущими знаннями, вміннями, досвідом творчої діяльності та емоційно-цілісного відношення до дійсності, досвідом впровадження міжпредметних зв'язків (МПЗ) у навчальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма з трудового навчання для загальноосвітньої школи. — К., 2004.
2. Каверіна Т. А., Каверін М. А. Педагогічна практика. — К., 1991.
3. Дидактика сучасної школи: Посібник для вчителів. — К., 1987.
4. Зотов Ю. Б. Організація сучасного уроку. — К., 1984.
5. Іл'ясов Р. А. Педагогічні умови здійснення наступності навчання в середній і вищій школі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук — 1989р.
6. Анспак Я. І. Про наступність в практичній підготовці університету до практичної діяльності.

Тарас СОРОКА

ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО КОРИСНОЇ ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

В статті розкрито особливості організації суспільно корисної продуктивної праці на уроках трудового навчання в період другої половини ХХ століття. Обґрунтовано форми та основні методичні прийоми організації продуктивної праці учнів. Розкрито умови, необхідні для запровадження продуктивної праці в процесі трудового навчання та успішного формування політехнічних трудових вмінь.

На уроках трудового навчання у шкільних майстернях учні мають не тільки вчитися прийомам роботи, набувати вмінь і навичок їх виконання. Система роботи на заняттях повинна будуватися так, щоб виховувати у школярів повагу до праці і людей праці, бережливе ставлення до матеріальних засобів та природних ресурсів, творчий підхід до будь-якого поставленого перед ними трудового завдання. Адже трудове виховання є провідним напрямком формування особистості, одним із засобів якого є поєднання навчання з продуктивною працею.

Організація суспільно корисної продуктивної праці на уроках трудового навчання в другій половині ХХ століття перебувала на дуже високому рівні. Цьому питанню значну увагу приділяли науковці: П. Атутов, А. Гордін, А. Дьомін, В. Заплатін, А. Князьов, В. Поляков, Д. Тарнопольський, Д. Тхоржевський, К. Швецов та ін.

Аналіз набутого історико-педагогічного досвіду зазначеної проблеми у системі трудової підготовки учнів загальноосвітніх шкіл заслуговує уваги на сучасному етапі. Це зумовлено, насамперед, суспільно-економічними відносинами, швидким розвитком науки і техніки, технологій виробництва, що нашо́вхує молоду людину на усвідомлення нею своєї ролі в теперішньому високоінформаційному технологічному світі.

Метою статті є розкриття особливостей організації суспільно корисної продуктивної праці на уроках трудового навчання в другій половині ХХ століття.